

Du didžiausiu slavi filosofu —

VI. Solovjovas ir J.M.Hoene-Wronskis¹⁾).

J. M. Hoene-Wronskis yra mirs rugpjūčio 9 d. 1853 m. Tais pat 1853 m. sausio 28 d. yra gimęs didžiausias rus mintojas VI. S. Solovjovas. Jei pripažinsime, kad garsiausi žmonės, kaip ypatingi Dievo išrinktiniai, yra siunčiami šin pasaulin ypatinga Jo valia, tai norom-nenorom teks pripažinti, kad ir šis chronologiškas sutapimas toli gražu nėra aklo atsitikimo padaras.

¹⁾ Straipsny „Šalin siauraprotyst“ esam nurod, kiek pikta padaro žmonijai mintojai savo siauromis pažiromis pasaul. Taigi kas ieško pilnos, plačios, gyvos tiesos, turi eiti visašališk, plačiau į galvotojų pdomis, o nuo siauraprotis būti kuotoliausiai. Nes skirtumas tarp vien ir kit yra tas, kad pirmieji ieško gyvos išminties, antrieji tenkinas vien šaltu mokslu; pirmieji stengias savo tyrimuose prieiti pirm viso ko priežast, antrieji dažniausiai t priežast arba visai atmeta, tenkindamies antrykš i priežas i tyrimu, arba pažin pirm priežast, ignoroja antrykš ias. Pirmieji r pinas visk s - žiningai sutraukti pla ion sintez n ir to d l atsižvelgia visus jiems žinomus faktus; antrieji tenkinas kur vien klausim išsprend kuri vien fakt kategorij išaiškin ir iš to siauro matymo kampo stengias visk apr pti. Tarp siauraprotis ir plačiau į mintojų yra beveik tas pat skirtumas, kaip tarp eretik ir tikr katalik. Katalikas jau tai fide explicita, jau tai fide implicita pripažsta visas Dievo apreikštas tiesas. Eretikas — t tik jimo ties srit savavališkai susiaurina; vienas priima, kitas atmeta. To d l, kaip daug yra eretik, taip dar daugiau siauraprotis mintojų; tuo tarpu tikr plačiau į mintojų t ra vos nedidelis b relis. Jin priklauso: Aristotelis, Platonas, šv. Augustinas — iš senov s mintojų, šv. Tomas Akvinietis, Dekartas, Leibnizas — iš v lesni j ir Hoene-Wronskis ir Solovjovas — iš naujesni j. Ypa tuodu pastaruuju yra verta kiekvienam m s inteligentui pažinti, nes, remdamies visais savo pranok jais, patiekia taip pla i ir aukšt krikš ionišk paži r pasaul, kad joje galima rasti beveik vis svarbiausi j klausim išsprendim. To d l ir dr stu paduoti ia skaitytojams bent trump žinut apie tuodu slavi filosofu, turin i ne kritišk, bet vien informacin pob d. Sis straipsnis pirmiausia buvo parašytas rus kalba ir d tas laikrastin „Putj“ (1903, N 12) vardu: „Polskij predšestviennik VI. S. Solovjov J. M. Hoene-Wronskij“. ion dedamas sutrumpintoj formoj.

Ar žinojo VI. Solovjovas apie Hoene-Wronsk ir jo visk apiman i filosofisk j sistem , mes tikrai negalim pasakyti. Ta iau kad abu kalbamuoju filosofu teoretiškosios ir praktiškosios filosofijos klausimais yra pri j nesyk, kad ir vairiais keliais, t pa i arba bent visai artim išvad ir sitikinim , šiandien déliai to negali b ti jokios abejon s. Artimesnis su VI. Solovjovo ir H. Wronskio veikalais apsipazinimas tai visiškai patvirtina. Žemiau mes dedame aški to dalyko rodym . Štai jie.

1. Kaip žinoma, VI. Solovjovas savo filosofiškosios sistemos pagrind yr pa m s absoliutaus principo, kaip esamojo, s vok (poniatije absoliutnavo na ala, kak suš avo).. Tas pat reikia pasakyti ir apie filosofisk j Wronskio sistem . Lenk filosofas netik visas savo smulkesnes išvadas, bet ir visus savo išradimus tyr j moksl (matematikos, astronomijos, fizikos ir k.) srityje laik tiesiog logiškomis paskomis, savaime plaukian iomis iš jo atrastos absoliuto idjos. Galutin išaiškinim klausimo apie tai, kas yra absoliutas, Wronskis laik vis didžiausiu savo išradimu. Déliai to ir savo filosofiskajai sistemai jis yra dav s vard : „Messianisme ou philosophie absolue“. Wronskio išmanymu, jo absoliu ioji filosofija esanti galutinas žmogiškosios minties užbaigimas. Toliau jau n ra kur beėti. Absoliu ioji gryna tiesa, kiek ji žmogui yr prieinama, jau atrasta; taigi b simoms mintytoj kartoms belieka vien tik pl toti, aiškinti ir imti visokeriopo teoretiškojo ir praktiškojo žmogaus tri so pagrindu. domu, kad ir VI. Solovjovas savo gyvenimo pabaigoj panašiai protavo, tvirtindamas, kad dabar „sunku k - nors tikrai nauja pasakyti“¹⁾.

2. Apie filosofisk j VI. Solovjovo sistem Bulgakovas²⁾ taip sako: „Filosofijos istorijoj visai negalima rasti filosofiškos sistemos, kuri b t taip visašališka, kaip solovjovišk ; nekalbant jau apie tai, kad visa naujausioji filosofija, pradedant Dekartu, pasirodo vien reikalinga jai prieranga, n ra nei vieno didesnio filosofiško bei religiško mokslo, kuris ne-

¹⁾ Sk. jo „Tri razgovora“.

²⁾ Bulgakovas: K duoda dabartinei s monei VI. Solovjovo filosofija? Voprosy filosofii i psichologii, 1903 m.

bet sunaudotas, kaip medžiaga šiai visašališkajai sistemai: graik filosofija, apvainikuota Platonu ir neoplatonikais, budizmas ir krikščionystė, kabalistiškoji filosofija, visam kam ją nustatyta atitinkamoji vieta“.

Tas pat reikia pasakyti ir apie Wronskį. Jo sistema, kad ir skiriasi savo forma, bet nei kiek neapsileidžia solovjoviškei savo platumu. Visam kam joje paskirta savo vieta: ir Dievui ir žmogui, dvasiškam ir žemiškam gyvenimui, filosofiškomis ir religinėms sistemoms, tikybos dogmoms ir mokslinėms tiesoms, proto kombinacijoms ir aiškiems faktams, dailei ir politikai, net ir dorinio sugedimo ir žmogaus paklydimų sritis ir ta aiškinama aplamais dėsniais. Gana peržiūrėti Wronskio filosofiskus veikalus, k.š. jo *Nomothétique, Prologomènes du Messianisme, Reforme du savoir humain* ir k. kad sitikintum, jog visa, kas aukščiau pasakyta, yra tiesa. VI. Solovjovas teisingai yra pavadinęs savo sistemą „pilnutinio žinojimo filosofija“ (filosofija cėlnavo žnanija). Wronskis savo veikalais stengėsi rodyti, kad jo filosofiškoji sistema netik duoda jam galimumo apžinti vis mokslinę sritį, bet ir eiti dar toliau ir kiekvienoje mokslo šakoje daryti naujų mokslinių išradimų.

3. Lygiai, kaip ir VI. Solovjovas, Wronskis buvo netiktai sitikintis spiritualistas ir giliai tikintis krikščionis, bet ir labai dievobaimingas žmogus. Tai rodo tiek jo daugingi veikalai, kuriuose jis apie Dievą ir tik jį kalba su didžiausiu nuolankumu, tiek ir daugelis jo rankraščių, pažymint kiekvienam apšviestam katalikui gerai žinoma anagrama: A.M.D.G. kas reiškia: *Ad majorem Dei gloriam*. Taigi aišku ir supranta, kad tik jimas ne tik nepašalinamas iš filosofiškosios Wronskio sistemos, bet anaipatol, eina jį, kaip ir pas Solovjovą, kaip reikalingas ir net svarbiausias elementas. Anot Solovjovo tikroji filosofija turi būti „viską apimanti“, t. y. būt pilnutin tyrojo mokslo, teoretinės filosofijos ir tikros teologijos sintezė. Lygiu būdu ir Wronskis savo mesianizmą apibrėžia kaip „*Union finale de la philosophie et de la religion, constituant la philosophie absolue*“¹⁾. Užtat

1) Cfr. *Prologomènes du Messianisme*, 64 p. et alibi passim.

nenuostabu, kad abu tuodu slaviškuoju filosofu labai dom jos religijos klausimais aplamai, o ypa Vakar ir Ryt bažnyi susijungimo klausimu. Kaip ir Solovjovas, Wronskis aiškiai mat to klausimo išsprendimo sunkum ; ta iau nelaik jo neišsprendžiamu: anaip tol, tik damas galutinu teisyb s žem j laim jimu, jis tik jo ir galutinu bažny i susijungimu ir tod l dažnai savo veikaluose t klausim judino¹⁾, nors ir negvildeno jo taip išsamiai ir su tokiu dalyk pažinimu, kaip tai yr dar s Solovjovas savo „Didžiajame gin e“, „La Russie et l’Eglise universelle“ ir kitur. Be to tarp Solovjovo ir Wronskio buvo ia ir principinio skirtumo: mat pravoslavijoj gim s, aug s VI. Solovjovas linko visa siela katalik Bažny ion, o katalikyst je gim s, aug s ir gyven s Wronskis ateities Bažny ia laik pravoslavišk j , nes ji atrod jam labiau branginanti krikš ionišk j žmogaus laisv ir nesanti tiek nugrimzdusi misticizman, kaip katalikiškoji. Šis Wronskio kaltinimas yra ne rodytas, jo paži ra siaurai subjektyvi ir vienašališka. Platesn tos paži ros kritik ži r. lenkiškame Wronskio „Prolegomen “ vertime II t. 62—63 psl.

4. VI. Solovjovas tam tikram žmonijos doriškojo sutvarkymo išsipl timui yra pripažin s tris aukš iausius tarnavimus: aukš iausiojo kunigo, karaliaus ir pranašo. Anot Solovjovo „tikrasis pranašas yra visuomen s veik jas, visai nepriklausomas ir nieko iš šalies nesibij s“²⁾; jo pašaukimas—b ti „visuotinosios laisv s skelb ju“, ta iau taja s lyga, kad toji laisv b t pasiekta „vidaus heroizmu“. T ja prasme Solovjovas ir pats save laik pranašu. vis savo literatišk j besidarbavim jis ži r jo vien, kaip tarnavim Dievui, vykdy m Dievo valios krikš ioniškuoju heroizmu. „Dievo vali vykdydamas“, garbus rus filosofas per vis savo gyvenim nepaliov žodžiu „degin s žmoni širdis“, visai neži r damas to, kaip t jo žod priims vair s „staugian iojo ir kriuksin iojo“ pseudo-patriotizmo atstovai.

Wronskis ši ja kryptim irgi labai panašus Solovjovui. Pripažindamas, kad žmonijos doriškajam sutvarkymui ne užtenka dviej esam j draugij :juridišk osios, t. y.

¹⁾ Cfr. *Prologomènes du Messianisme*, 496—500 p.

²⁾ Cfr. VI. Solovjov, *Opravdanije dobra*, 477 p.

valstybės ir etiškosios, t. y. bažnyčios, Wronskis tolydžio nurodino reikalingum treios draugijos — mesianiškosios, kuri jis vadino „absoliučiajia“ (Union absolue). Wronskio išmanymu, toji draugija, susidedanti iš vairių civilizuotų tautų žymiausi vyrų, būtų lyg kaip ir „organizuotoji pranašybė“. Toji draugija turėtų vesti tautas pažangos keliu geresnėn ateitin, nurodydama aukščiau ir galutinius žmonijos žemių gyvavimo tikslus. Wronskis man, toji draugija kurti Apveizda yra skyrusi slavų tautas, o Rusija turinti būti tos „absoliučios unijos“ globėja.

Bildas tvirtinausiai sitikin su visišku savos filosofiškosios sistemos tikrumu ir pripažindamas ją galint išspręsti netik inetafiziškus ir mokslinius, bet ir politinius klausimus, Wronskis, nesant „absoliučios unijos“, laik savo pareiga kreiptis savo vardu vairius pasaulio valdovus ir Europos visuomenės atstovus su patarimais, kas reikia daryti beveik visur tuomet Vakarų Europoje signalus jūsiams revoliuciniam judėjimui pašalinti. Tada rašė atvirus laiškus Popiežiui Leonui XII, carui Mykalojui I, kunigaikščiui Cartoryskiui ir kitiems. O kai su širdies skausmu sitikino, kad jo kaip nepripažinto pranašo balsas pasilieka Europos visuomenėje šaukianioje tyruose balsu, jis dažnai kartodavo, taikindamas sau šias Šilerio eiles:

Dein Orakel zu verkünden
Warum warfest du mich hin
In die Stadt der ewig blinden?..

5. Pagalios Wronskis, lygiai kaip ir Solovjovas, buvo sitikin su slavofilas. Tautiškas Rusijos klausimas, klausimas apie istorišką rusų tautos ir valstybės pašaukimą, labai Solovjovui rūpėjo ir paragino jį parašyti nevieną apie tai straipsnį, interesavo taip pat ir Wronskis. Su tuo klausimu susitinkame jau Wronskio veikale „Prolégomènes du Messianisme“, kurio pilna antraštė yra išreikšta žodžiais: „Le destin de la France, de l'Allemagne et de la Russie“ ir kaikuriuose vėlesniuose jo veikaluose. Greta su šiuo Wronskis kaip lenkas, žinoma, domėjosi ir istoriškuoju Lenkijos pašaukimu. Savo pažiūrų dalykų jis yra išdėstęs atvirame laiške kunigaikščiui artoryskiui. Wronskio išmanymu, lenkai tegali

pasiėkti savo istorišk j pašaukim , eidami vien ramios civilizacijos keliu, nekeldami joki maišt prieš valdžias, tarp kuri Lenkija buvo padalinta. Nes viltis atgauti Lenkijos nepriklausomyb ginklu esanti apgaulinga (espérance illusoire) ¹⁾.

Wronskis gerai žinojo, kad lenk emigrant paži ros yra visai priešingos, to d l neneigdamas, kad revoliucinis jud jimas yr užliej s netik vis Europ , bet net ir kai kurias Azijos valstybes, k. š. Persij ir Turkij , jis klausia: „Ar, tamsta, tiki Rusij žlugsiant“? Ir tuojau kategoriškai atsako: Ne! Nes, anot Wronskio, Rusija esanti pa ios Apveizdos palikta, kad Dievo vardas ir id ja nepranykt pasauly.

Suprantamas dalykas, kad toks kategoriškas lenk emigracin s partijos revoliucini svajoni pasmerkimas iš vienos šalies, o iš kitos — toksai gilus tik jimas Rusijos neveiktinum ir aukšt jos istorišk j pašaukim — buvo pakaktina priežastis, kad Wronskio vardas lenk tarpe tapt nepopuliariausis.

¹⁾ Quelles sont donc, me demanderez-vous enfin, Prince, ces mystérieuses destinées de la Pologne? Je vais avoir l'honneur de les dévoiler à Votre Altesse.

Avant tout, permettez moi, Prince, de prévenir que, pour arriver à l'accomplissement de ces destinées de la Pologne encore inconnues aujourd' hui et les seules propres au salut de notre patrie, toute violence, surtout toute révolte des nations slaves contre leurs souverains respectifs, doivent désormais être écartées religieusement. La legale soumission politique est la seule voie praticable pour arriver aux destinées dont il s'agit. Bien plus, les procédés qui conduiront à ces destinées doivent s'exercer au grand jour; toutes démarches occultes ne pourraient que nuire au libre développement du progrès public qu'il faudra suivre.

En outre, il faut renoncer sincèrement à l'espérance illusoire que, dans la présente tourmente révolutionnaire, surtout dans la conflagration universelle qui pourra en résulter, et qu'il faudrait conséquemment chercher à provoquer, l'indépendance de la Pologne surgira au milieu de ces ruines politiques.

²⁾ Kaip matvt iš kit viet — W. kalba ne apie biurokatišk j Rusij , bet apie Rusij atgimusi per tikr moksl ir tikr tik jim .

³⁾ „Non, comme à la suite de l'invasion de Napoléon qui traînait aussi avec lui l'Europe entière, la Russie sortirait victorieuse de cette lutte en aparence inégale. Et voulez-vous savoir pourquoi? Parce que la Providence a formé et constitué la Russie telle, quelle est, pour ne nas laissereffacer sur la terre le nom et l'idée de Dieu ... Remarquez, Prince, cju'il suffit de croire en Dieu pour comprendre qu'il ne saurait pas en être autrement“ (Epitre à S. A. le prince Czartoryski p. 20-21).

Aukščiau paduotosios ištraukos, rodos, gana aiškiai parodo, kad žingeidus skaitytojas Wronskio veikaluose gali rasti nemažą domi ir žinotin min i . Aukščiau mes esame nurod , kad filosofiškoji Wronskio sistema ir savo pamatiniu punktu ir savo pilnumu ir panašumu besprendžiant bažnytinius ir apskritai slaviškuosius klausimus, turi didelio panašumo filosofisk j VI. Solovjovo sistem . Mes esame giliai sitikin , kad geriau ištyrus ir sulyginus tiedvi sistemi tamsios j pus s gal t paaišk ti iš viena antrosios ir atvirkš iai.

Sulyginamasis t sistem tyrimas priklauso atei iai. Taciau, kad tas tyrimas b t galimas, reikia, kad b t kritiškai atspausdintas pilnas Wronskio veikal rinkinys. Krokuvos Mokslo Akademija, kaip mat m, tuo darbu ikšiol neužiima. Ar negal t pradži šiam svarbiam darbui padaryti naujai kurtoji Vilniaus „Towarzystwo Przyjaciół Nauk“? Jei pati viena ta draugija ir ne stengt išleisti vis Wronskio veikal , tai jau vienu to klausimo pajudiniu užsipelnyt nemaža garb s, nes jos žodis, rasit, sujudint ir kitas Krokuvos ir Varšuvos apsileidusias mokslo draugijas. Kadangi Wronskio veikalai visi rašyti nelenkiškai ir turi svarbos visoms mokslo staigoms, tai mums matos, bent tame dalyke, prie vilnišk s lenkiškos „Mokslo prieteli draugijos“ gal t prisid ti ir m sišk „Lietuvi Kat. Mokslo Akademija“. Ypa šiuo tautiško šovinizmo laiku sigilinimas veikaluosna tokio pla iapro io filosofo, kaip Wronskis, pasta iusio mokslo meil aukš iau už siaurus tautiškus polonizmo idealus, b t , m s išmanymu, labai naudingas, jei ne sukiet jusiems savo litvofobijoj m s endekams, tai bent visiems geros valios Lietuvos lenkams ¹⁾.

¹⁾ Sk. „Draugijos“ 1907 m. 9 nr- .